

stem
DENK

29 OKT 2025

Verkiezingsprogramma
Tweede Kamerverkiezingen 2025

**NU IS HET
MOMENT**

meer dan ooit!

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave

	Voorwoord Stephan van Baarle	2
1	Vrij Palestina	5
2	Nederland is van ons allemaal!	11
3	Stop de woningcrisis	19
4	Werken, rondkomen en ondernemen	23
5	Jongeren & Onderwijs	27
6	Gezondheid en zorg voor iedereen	33
7	Overheid en Veiligheid	37
8	Klimaat en Mobiliteit	43
9	Vrede en samenwerking in de wereld	47
	Financiële paragraaf	53

VOORWOORD

STEPHAN VAN BAARLE

De Nederlandse politiek heeft met het extreemrechtse kabinet een dieptepunt bereikt. Het gif van uitsluiting is doorgedrongen tot de macht. Mensen met racistische ideeën kwamen in de regering. Er is stelselmatig weggekeken van de genocide in Gaza. Er zijn voorstellen gedaan die indruisen tegen gelijke rechten. Er kwam onmenselijk beleid tegen vluchtelingen. De mensen in het land hebben alleen maar achteruitgang gezien.

Het gevaar van extreemrechts is nog nooit zo concreet geweest. DENK is harder nodig

dan ooit. DENK is dé verzekeringspolis voor de bescherming van jouw rechten. De bestrijding van discriminatie en de strijd tegen extreemrechts is waarom wij zijn opgericht.

Tijdens de komende verkiezingen moeten we er alles aan doen om DENK zo sterk mogelijk te maken. Want DENK is hét schild dat ons beschermt tegen de politiek van uitsluiting.

Op 29 oktober moeten we een rode lijn trekken tegen alle uitwassen van de huidige politiek: ***Nooit meer is nu!***

Wij moeten een helder signaal afgeven dat wij discriminatie in alle vormen afwijzen.

Wij moeten keiharde sancties tegen “Israël” eisen om de genocide in Gaza te stoppen.

Wij moeten alles geven om de armoede in ons land een halt toe te roepen en de crisis op de woningmarkt op te lossen.

Wij moeten strijden voor een Nederland met gelijke kansen voor iedereen. Een land waarin we de welvaart eerlijk delen en iedereen een betaalbaar huis heeft.

Op 29 oktober vraag ik uw steun voor dát Nederland!

Stephan van Baarle
Politiek leider DENK

DENK

**FROM THE RIVER
TO THE SEA**

**PALESTINE
WILL BE FREE**

1 **VRIJ PALESTINA**

Wij zijn pas vrij, als de Palestijnen ook vrij zijn.

Sinds de oprichting van DENK is rechtvaardigheid voor de Palestijnen een kernstrijd van onze partij. Vanaf het begin van de brute genocide die “Israël” pleegt in Gaza staat DENK elke dag vooraan om de zwaarst mogelijke maatregelen tegen “Israël” te eisen. De misdaden die “Israël” pleegt verplichten ons om ons onvermoeibaar in te zetten om de genocide te stoppen. Tienduizenden Palestijnen zijn door “Israël” vermoord, waaronder heel veel kinderen. “Israël” hongert de mensen in Gaza doelbewust uit en pleegt aan de lopende band oorlogsmisdaden. Gaza is de morele lakmoesproef van onze tijd. Wat DENK betreft doen we er alles aan om de Nederlandse medeplichtigheid aan deze genocide te stoppen en trekken we alles uit de kast om dit vreselijke onrecht te stoppen.

Keiharde maatregelen tegen “Israël” en Netanyahu

De misdaden die “Israël” pleegt moeten beantwoord worden met de zwaarst mogelijke sancties. Alleen door massieve druk op “Israël” kan het geweld worden gestopt. DENK neemt geen genoegen met minder dan:

- De zwaarste **sancties tegen de oorlogsmisdadiger Netanyahu** en alle andere leden van de “Israëlische” regering. Alle **tegoeden** van leden van de “Israëlische” regering worden **bevroren**, er wordt **beslag** gelegd op hun inkomsten en er worden **inreisverboden ingesteld**.
- Nederland **stopt alle vormen van militaire samenwerking** met “Israël”. Het militaire verdrag tussen Nederland en “Israël” gaat door de shredder en er worden geen inlichtingen meer met “Israël” gedeeld.
- Er komt een **volledig en permanent wapenembargo tegen “Israël”**. Nederland levert geen wapens, onderdelen voor wapens of dual-use goederen meer aan “Israël”.
- Alle **wapeninkoop vanuit “Israël” wordt permanent en volledig gestopt**, bestaande contracten worden beëindigd.
- Het “Israëlische” leger is een bezettingsleger, er komt een **categorisch inreisverbod** voor al het personeel van de Israeli Occupation Forces (IOF).
- De **zwaarste economische sancties** tegen “Israël” in de vorm van boycot en desinvesteringen. Nederland stelt een totaal handelsembargo in tegen “Israël”, met uitzondering van humanitaire hulp voor de Palestijnen.
- Alle **economische samenwerking met “Israël” wordt gestopt**. Handelsbevordering vanuit de Nederlandse overheid wordt gestaakt en de handelspost in de ambassade in Tel Aviv wordt permanent gesloten. Nederland maakt zich in de EU hard voor het stoppen van alle Europese handelsbetrekkingen met “Israël” en het EU-associatieakkoord met “Israël” moet worden opgezegd.
- Inzetten op verwijdering van “Israël” uit alle internationale samenwerkingsorganisaties en opzegging van alle verdragen met “Israël”. Dat betekent dat **“Israël” uit de VN moet worden gezet, dat alle EU-verdragen met “Israël” worden opgezegd en dat alle verdragen tussen Nederland en “Israël” worden verbroken**.
- Er komt een **sportieve, culturele en academische boycot van “Israël”**. Samenwerking met “Israëlische” onderwijsinstellingen wordt verboden en “Israël” wordt uitgesloten van de deelname van culturele- en sportevenementen.
- “Israëlische” bedrijven en organisaties worden **uitgesloten van aanbestedingen en contracten** bij de Nederlandse overheid. Pensioenfondsen **stoten hun beleggingen in “Israëlische” organisaties per direct af**.
- Wij stoppen de **“Israëlische” inmenging in de politiek** en in de samenleving. De schadelijke activiteiten van lobbyorganisaties van de “Israëlische” regering en van organisaties die “Israëlische” oorlogsmisdaden goedpraten, zoals het CIDI, worden een halt toegeroepen.

Hulp en wederopbouw

Nederland gaat zich wat DENK betreft committeren aan het bieden van ruimhartige en langdurige hulp aan de Palestijnen.

De vernietiging en het leed zijn zodanig groot, dat Nederland niet kan en niet mag weggijken:

- Nederland gaat een **ruimhartig fonds voor langdurige humanitaire hulp en wederopbouw voor de Palestijnen** oprichten. Internationaal gaat Nederland hiervoor een kopgroep van landen en bedrijven bij elkaar brengen.
- De **steun aan de VN-hulporganisatie UNRWA** wordt volledig hervat en het bedrag dat Nederland uitkeert wordt verviervoudigd.
- Nederland neemt de verantwoordelijkheid om **Palestijnen in Nederland op te vangen** en draagt ruimhartig bij aan het **medisch evacueren van zorgbehoevende Palestijnen**.
- Er wordt een **langdurige samenwerkingsovereenkomst gesloten met de Palestijnse autoriteiten** om het Palestijnse zelfbestuur te ondersteunen. Nederland moet hier actief en ruimhartig aan bijdragen.

Één onverdeeld Palestina, met gelijke rechten voor iedereen

Het onrecht is niet op 7 oktober 2023 begonnen. De genocide in Gaza is een voortzetting van hetzelfde bloedige “Israëlische” beleid dat op 15 mei 1948 resulteerde in de Nakba. Honderden Palestijnse dorpen werden toen door “Israël” van de kaart geveegd en meer dan 700.000 Palestijnen werden met bruut geweld van hun land verdreven. Al 80 jaar wordt er weggekeken door Nederland. “Israël” is een met geweld gevestigde koloniale entiteit die zonder instemming van de lokale bevolking is gesticht en de Palestijnen onderwerpt aan apartheid. Steeds meer land van de Palestijnen wordt door de koloniale entiteit “Israël” op een brute wijze afgepakt van Palestijnse families en illegaal bezet. Een dermate onderdrukkend, moordend en rovend regime zoals dat van de entiteit “Israël” heeft geen plaats in een wereld die gebaseerd is op internationaal recht en mensenrechten. De ‘tweestatenoplossing’ is dan ook onmogelijk geworden door de misdaden die gepleegd worden door de koloniale entiteit “Israël”. Er moet wat DENK betreft daarom één staat komen waar joden, christenen en moslims als gelijkwaardige burgers kunnen leven. Die onverdeelde, democratische, pluriforme staat heet Palestina! Wij zetten ons hier met de volgende maatregelen voor in:

- Nederland erkent het **zionisme als een extremistische en racistische ideologie** die tot rassenscheiding en Apartheid heeft geleid.
- Nederland zet in op de volledige **ontmanteling van de illegale nederzettingen** in de bezette Palestijnse gebieden en het volledig herstel van de geleden schade voor de lokale Palestijnse inwoners en hun nazaten. Al het door “Israël” illegaal bezette land gaat terug naar de rechtmatige eigenaren: de Palestijnen.
- De handel in producten uit illegale nederzettingen wordt strafbaar gesteld en tegen alle bouwers, ondersteuners en bewoners van de illegale nederzettingen **worden sancties getroffen**.
- **Nederland biedt excuses aan** voor de VN-stem in 1947 die bijdroeg aan het stelen van Palestijns land voor de oprichting van de entiteit “Israël”.
- **De Nakba uit 1948 wordt erkend** als historisch onrecht tegen de Palestijnen. De Palestijnse gemeenschap wordt betrokken om de herdenking van de Nakba meer aandacht in Nederland te geven.
- **Het recht op terugkeer** van het Palestijnse volk wordt erkend als deel van het Palestijnse recht op zelfbeschikking.
- Nederland geeft toe dat de **tweestatenoplossing onmogelijk is** gemaakt door “Israël”. Er moet één staat komen met gelijke rechten voor iedereen: Palestina.
- Nederland **erkent de Palestijnse staat** zoals een groeiende groep Europese landen dat reeds heeft gedaan.

Geen straffeloosheid meer

De verantwoordelijken voor de misdaden tegen de Palestijnen moeten verantwoording afleggen en bestraft worden. DENK wil een einde aan de straffeloosheid.

- Er komt een **parlementaire enquête naar de rol van de Nederlandse regering in de genocide** in Gaza en de onderdrukking van de Palestijnen.
- Er komt een **“Israël”-tribunaal** om zittende en voormalige bewindslieden te berechten voor mogelijke medeplichtigheid aan internationale misdrijven.
- Nederland moet de verantwoordelijkheid nemen om een **internationaal tribunaal voor de vervolging van “Israëlische” oorlogsmisdadigers** te huisvesten.
- Nederland gaat **actief onderzoeken welke Nederlanders in het “Israëlische” leger hebben gediend** en deze informatie met het Openbaar Ministerie delen zodat die over kan gaan tot **strafrechtelijke vervolging**. Dit doet Nederland ook bij personen met een andere nationaliteit die Nederland bezoeken.
- Het **“Israëlische” leger wordt op de lijst van terroristische organisaties** geplaatst.

Wij zetten ons
elke dag in voor
een land zonder
discriminatie!

2 **NEDERLAND IS VAN ONS ALLEMAAL!**

Gelijkwaardigheid voor alle Nederlanders

DENK is opgericht om te strijden voor gelijke rechten voor iedereen. De strijd voor gelijkwaardigheid is ons bestaansrecht. Wij zijn het schild voor iedereen in Nederland die te kampen heeft met uitsluiting. De belofte van gelijke behandeling wordt op papier gegarandeerd door artikel 1 van onze Grondwet, maar in de praktijk zien wij dat Nederlanders nog steeds worden afgerekend op hun afkomst, religie, geslacht of welk groepskenmerk dan ook. Dit tast de fundamenteën van onze samenleving aan. Ons doel is het compleet uitbannen van discriminatie uit onze samenleving.

De afgelopen periode hebben we gezien waarom deze strijd actueler en urgenter is dan ooit. Discriminatie is met de komst van het extreemrechtse kabinet-Schoof doorgedrongen tot in de regering zelf. De politieke partijen die deze regering mogelijk hebben gemaakt hebben een gevaarlijke weg geopend van de normalisatie van het fascistische gedachtegoed van Wilders. Er traden mensen met racistische denkbeelden toe tot de regering. Er werden verschrikkelijke uitspraken gedaan over Nederlandse moslims. Er zijn plannen doorgevoerd die de rechten van minderheden bedreigen. Deze ontwikkelingen onderstrepen de noodzaak voor het geluid van DENK. Want het is alleen DENK dat zich vanaf het begin consequent heeft verzet tegen de extreemrechtse regering. Wij zijn als samenleving aan zet om ervoor te zorgen dat haat niet meer in het centrum van de macht kan komen: ***Nooit meer is nu!***

De strijd tegen discriminatie

DENK wil het meest ambitieuze maatregelenpakket ooit om te zorgen voor de gelijke kansen van iedereen. Wij strijden tegen alle vormen van discriminatie en racisme: moslimhaat, anti-zwart en anti-Oost Aziatisch racisme, antisemitisme, haat en geweld jegens LHBTI'ers, anti-hindoe- en Sikh racisme, anti-ziganisme en welke andere vorm van onwettig onderscheid dan ook. Dit gaan wij doen door:

- **Een discriminatiedeadline.** Het wettelijke doel wordt dat in 2030 de ervaren discriminatie in de samenleving 0% is.
- **Antifascisme in de Grondwet.** Nooit meer is nu: in de Grondwet wordt expliciet opgenomen dat Nederland het fascisme en extreemrechtse politiek afwijst en kiest voor een pluriforme rechtsstaat waarin iedereen gelijkwaardig is.
- **De Autoriteit tegen Discriminatie en Racisme (AR).** Deze Autoriteit vervangt de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme en krijgt iets wat nu ontbreekt: échte macht, een onafhankelijk budget en ruime bevoegdheden.
- **Volledige doorlichting van de overheid.** Alle overheidsinstanties worden grondig doorgelicht op discriminerend beleid en discriminerende algoritmes.
- **Zero tolerance-beleid binnen de overheid.** Overheidsmedewerkers die zich schuldig maken aan welke vorm van discriminatie dan ook, krijgen strafontslag. Daarnaast wordt elke ambtenaar verplicht om trainingen over inclusie en diversiteit te volgen.
- **Zwaardere straffen tegen discriminatie.** De boetes en celstraffen voor discriminatiedelicten gaan flink omhoog.
- **Discriminatiepolitie.** Tienduizend politiemedewerkers worden opgeleid en bijgeschoold om discriminatie effectiever te herkennen en aan te pakken, met een evenwichtige spreiding over gemeenten.
- **Omkering van de bewijslast.** Burgers staan vaak machteloos tegenover een organisatie. Daarom draaien we de bewijslast om: wanneer er signalen van institutionele discriminatie zijn, moet de organisatie aantonen dat er géén sprake van is.
- **Alternatieve vormen van straf.** Met een Educatieve Maatregel Discriminatie en een Contacttaakstraf pakken we discriminatie effectiever aan.
- **Permanente monitoring.** Er komt een permanente Discriminatiemonitor waarin de ervaren discriminatie onderzocht wordt. Online komt er een hatespeech detector die door middel van een algoritme online discriminatie opspoot.
- **Naming and shaming.** Bedrijven en organisaties die onherroepelijk veroordeeld zijn voor discriminatie worden publiekelijk aan de schandpaal genageld.
- **Een Racismeregister.** Personen die onherroepelijk veroordeeld zijn voor racistische of discriminerende daden komen in een register en mogen vijf jaar lang niet in overheidsdienst treden.
- **Diversiteitsquota.** Door middel van quota breken wij het glazen plafond af binnen de overheid en het bedrijfsleven.
- **Gelijke behandelingsrechters.** Er komen rechters die zijn gespecialiseerd in gelijke behandeling. Daarnaast investeren wij in meer expertise bij het Openbaar Ministerie over discriminatie.
- **Gericht beleid.** Specifieke uitingsvormen van discriminatie krijgen gerichte aanpakken. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een specifiek plan tegen antisemitisme, LHBTI-haat, anti-ziganisme, anti-zwart racisme en andere uitingsvormen van discriminatie die om een gerichte aanpak vragen.

Bestrijding moslimhaat

Moslimhaat is een groot probleem in onze samenleving. Vooroordelen tegen moslims en de islam zijn jarenlang aangewakkerd door extreemrechtse politici. Nederlandse moslims ervaren in grote getale op dagelijkse basis uitsluiting. Dit gaan wij een halt toeroepen door:

- **Nationaal Coördinator tegen Moslimhaat.** Deze coördinator krijgt doorzettingsmacht en budget om de aanpak tegen moslimdiscriminatie op te voeren.
- **Beveiliging van moskeeën en islamitische instellingen.** De uitingen van geweld en dreiging tegen islamitische instellingen vragen om een daadkrachtige aanpak. De overheid maakt daarom budget vrij voor de veiligheid van islamitische instellingen.
- **Wettelijk verbod Koranverbranding en schennis van heilige boeken.** Het vernietigen, verbranden of verscheuren van de Bijbel, Thora, Koran, Veda's of welke heilige geschriften dan ook, wordt strafbaar gesteld.
- **Islamofobe pestwetten worden per direct ingetrokken.** Dit geldt bijvoorbeeld voor de wet die informeel onderwijs onder toezicht stelt, het niqaabverbod en de wet toezicht op maatschappelijke organisaties.
- **De overheid wordt doorgelicht op moslimhaat.** Het veiligheidsbeleid en de fraudebestrijding worden doorgelicht op moslimdiscriminatie. Het plaatsen van moslims op lijsten en het wantrouwen in het beleid gaan tot het verleden behoren. De discriminatie van moslims door banken als gevolg van de WWFT wordt gestopt. Bevooroordeelde inperkingen van vrijheden bij islamitische evenementen of islamitische sprekers vinden niet meer plaats.
- **Excuses voor het anti-moslimbeleid.** Voor de illegale spionage bij moskeeën, het plaatsen van moslims op lijsten en de discriminerende uitwerking van wetten en regels biedt de Nederlandse regering excuses aan.
- **Tegen hatespeech over religies.** De vrijheid van meningsuiting is geen vrijbrief om een geloof en religieuze overtuigingen te besmeuren. DENK pleit voor actieve handhaving van het strafrecht om de vrijheid van godsdienst te beschermen. Dit omvat ook het verbieden van ernstige en onnodig grievende uitlatingen over religies, profeten of heilige teksten.
- **Betere bescherming van de gebedsoproep.** Net zoals kerken hun klokken mogen luiden, wordt ook het recht op de islamitische gebedsoproep explicieter beschermd.

Koloniaal verleden

DENK blijft zich hard maken voor een rechtvaardige omgang met het koloniale verleden en het slavernijverleden:

- **Na excuses, komt herstel.** In samenwerking met maatschappelijke organisaties stelt de overheid een fonds voor herstelbetalingen voor het slavernijverleden ter beschikking, gericht op het vergroten van de kansengelijkheid in de samenleving.
- **Slavernij als misdaad tegen de menselijkheid.** Er komt een wettelijke erkenning van het slavernijverleden als misdaad tegen de mensheid.
- **Structurele financiering voor het Nationaal Slavernijmuseum.** Het museum krijgt voldoende middelen om zijn rol te vervullen en vertelt het verhaal nadrukkelijk vanuit het perspectief van de nazaten van tot slaaf gemaakten.
- **‘Zwarte Piet’ wordt uitgebannen.** Deze racistische karikatuur wordt verboden. Gemeenten mogen hem niet langer faciliteren in de openbare ruimte of via publieke middelen.
- **Het AOW-gat voor Surinaamse ouderen wordt gerepareerd.** Surinaams-Nederlandse ouderen die onterecht zijn benadeeld in hun AOW-opbouw, krijgen volledige compensatie. Ongelijkheid in ouderdomsvoorziening is onaanvaardbaar.
- **Keti Koti/Emancipation Day wordt een nationale feestdag.** 1 juli wordt erkend als nationale dag van herdenking en bevrijding.
- **Dekolonisatie.** Er komt een dekolonisatie-aanpak om de samenleving en het beleid te ontdoen van racistische stereotypen en vormen van uitsluiting die terug te voeren zijn op het koloniale verleden, waarbij er uiteraard ook aandacht is voor de nazaten van de contractarbeiders.

Asiel en inburgering

DENK blijft pal staan voor een humaan asielbeleid waarin Nederland de verantwoordelijkheid neemt om vluchtelingen in ons land op te vangen. Goede begeleiding en menswaardige opvang zijn hierbij de twee belangrijkste uitgangspunten:

- **De strenge asielwetten van de extreemrechtse regering gaan de prullenbak in.** Dit betekent dat de rechtspositie van vluchtelingen niet wordt beperkt, de duur van verblijfsvergunningen niet wordt ingeperkt, gezinshereniging niet moeilijker wordt gemaakt en er geen tweestatusstelsel komt.
- **Eerlijke verdeling van de opvang van vluchtelingen in Nederland.** DENK wil meer investeren in langdurige, kleinschalige opvangvoorzieningen door heel het land. De Spreidingswet moet behouden blijven. We hebben ook oog voor de draagkracht van de omgeving bij opvang. Dit doen wij door opvang zo kleinschalig mogelijk te organiseren en door het samen met de omgeving op te zetten.
- **We werken internationaal samen op migratie.** We sluiten menswaardige deals met andere landen om het verdienmodel van mensenhandelaren tegen te gaan, legale mogelijkheden voor migratie te scheppen en de grondoorzaken te verminderen. Mensenrechten moeten hierbij altijd geborgd worden.
- **We ondersteunen organisaties die zich inzetten voor de opvang en bescherming van vluchtelingen** in en buiten de Europese Unie.
- Voor **schrijnende gevallen** verruimen we de mogelijkheden voor de IND-hoofddirecteur om een verblijfsstatus toe te kennen.
- **Vluchtelingen en statushouders horen zo snel mogelijk het recht te krijgen om te werken** zodat ze hun eigen inkomen kunnen verdienen.

- **Meer geld voor inburgering.** Gemeenten krijgen structureel meer middelen om kleinschalige, taalrijke en mensgerichte trajecten in te kopen. Wij zetten ons in om de werkdruk van taalcoaches en klantmanagers te verlagen om zo ruimte te maken voor echte begeleiding.
- **De inburgeraar wordt actief ontzorgd.** Veel nieuwkomers verdwalen in het systeem. DENK wil dat elke inburgeraar wordt ondersteund met een persoonlijke begeleider die meeloopt van dag één tot afronding van het traject.
- **Versnelde procedures, zonder afbraak van menswaardigheid.** We investeren in de IND, het COA en gemeentelijke uitvoering om procedures te versnellen. Vluchtelingen krijgen zo snel mogelijk de noodzakelijke documenten en registraties om mee te kunnen doen, de achterstanden op dit gebied worden snel weggewerkt.
- **Volledig behoud van bijzonder en religieus onderwijs.** DENK verdedigt zonder voorbehoud het recht op religieus en bijzonder onderwijs. Artikel 23 van de Grondwet blijft onaangetast.
- **Bescherming van religieuze voedselvoorschriften.** De mogelijkheid om halal of koosjer vlees te eten blijft altijd gewaarborgd. De productie van vlees volgens religieuze richtlijnen wordt wettelijk beschermd.
- **Stilteruimtes in publieke instellingen.** In gebouwen met een publieke functie en binnen het onderwijs worden stilteruimtes verplicht gesteld, zodat mensen hun geloof kunnen belijden of tot rust kunnen komen.
- **Erkenning van de diverse religieuze feestdagen.** Naast de bestaande christelijke feestdagen moeten ook feestdagen van andere religies wettelijk erkend worden: Waaronder het Ramadanfeest (Eid ul-Fitr), Holi, Diwali, Jom Kipoer, Vaisakhi en het Offerfeest (Eid ul-Adha).
- **Eeuwigdurende grafrust gegarandeerd.** De overheid wijst betaalbare begraaflocaties aan waar graven niet worden geruimd en eeuwige grafrust gegarandeerd is.

Religieuze vrijheid

DENK koestert de rol die religie speelt in onze samenleving. Er moet meer erkenning komen voor de waardevolle bijdrage van religieuze gemeenschappen aan het maatschappelijk weefsel. Daarom maken wij ons sterk voor de volgende punten:

- **Er wordt beter samengewerkt tussen religieuze instellingen en de overheid.** Door middel van structureel overleg worden de krachten gebundeld.
- **Religieuze instellingen worden met vertrouwen benaderd.** Knellende regels die de maatschappelijke activiteiten van religieuze instellingen belemmeren worden afgeschaft en de overheidsbemoeizucht bij religieuze instellingen verdwijnt.

Digitale mensenrechten

De toenemende toepassing van algoritmen en risicomodellen raakt aan fundamentele rechten. Daarom maken wij ons hard voor de bescherming van digitale mensenrechten: het recht op eerlijke behandeling, op privacy en op bescherming tegen machtsmisbruik door technologie:

- **Er komt een algoritmewet.** In deze wet worden waarborgen voor mensenrechten bij algoritmen verplicht. Het gebruik van afkomstgerelateerde kenmerken in algoritmen en risicoprofielen wordt verboden. Ook worden strenge eisen ingevoerd die verplicht stellen dat algoritmes op non-discrimatoire wijze worden ontworpen, getest én gecontroleerd.
- **Algoritmes worden transparant.** Er komt een verplicht algoritmeregister, dat geldt voor zowel overheden als bedrijven die algoritmen inzetten.
- **Sterker toezicht door de Autoriteit Persoonsgegevens.** De AP krijgt extra middelen, bredere bevoegdheden en diepgaande expertise op het gebied van kunstmatige intelligentie.
- **Betere bescherming privacy.** Wij willen inzetten op betere waarborgen van de online privacy. Dat betekent dat handel in persoonsgegevens aan banden wordt gelegd en de macht van de bigtech bedrijven Europees moet worden ingeperkt.
- **Veilige infrastructuur.** Er moet meer geïnvesteerd worden in digitale veiligheid. We moeten ook inzetten op onafhankelijkheid van onze systemen van andere landen en grote bedrijven.

Een betaalbaar
huis in een fijne
wijk voor alle
Nederlanders!

3 STOP DE *WONINGCRISIS*

Betaalbaar wonen voor iedereen

Volkshuisvesting is een kerntaak van de overheid

Voor DENK is het een topprioriteit van de overheid om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland een betaalbare woning kan krijgen. Mensen kunnen hun toekomst niet opbouwen, wonen noodgedwongen thuis of zijn in sommige gevallen zelfs dakloos geraakt vanwege de hardnekkige crisis op de woningmarkt. Nieuwbouwwoningen worden voor recordprijzen verkocht. Starters blijven met lege handen achter. Een gezin vormen wordt onmogelijk gemaakt. De wachtlijsten voor sociale huurwoningen zijn asociaal lang. Nederlanders krijgen geen eerlijke start van hun leven. Het tekort aan woningen is misschien wel de grootste uitdaging van Nederlanders in het dagelijkse leven. De bestaanszekerheid van heel veel mensen staat onder druk doordat de huren en de woningprijzen te hoog zijn. De komende periode moet dan ook alles op alles gezet worden om het tekort aan betaalbare woningen zo snel mogelijk in te lopen. Huisvesting moet weer een fundamenteel recht worden. DENK wil een overheid die de regie neemt over de woningmarkt, sociaal rechtvaardig beleid voert, voldoende woningen bouwt en waarborgt dat mensen betaalbare huisvesting tot hun beschikking hebben.

Woonoffensief

DENK wil dat de overheid alles op alles zet om het tekort aan woningen zo snel mogelijk op te lossen. Dit willen wij doen door:

- Wij willen sneller en meer bouwen. Het doel is om jaarlijks **100.000 woningen te bouwen**.
- Er komt een **Rijkswoningbouwfonds** waarin we meer geld reserveren om de bouw van betaalbare woningen te stimuleren.
- **We richten een Rijksbouwbedrijf op** dat de verantwoordelijkheid krijgt om woningbouwprojecten te ontwikkelen.
- Er komt een **fulltime Minister van Volkshuisvesting**. Deze Minister krijgt verregaande bevoegdheden, zoals het **bindend kunnen aanwijzen van locaties** waar woningbouw gerealiseerd moet worden.
- We gaan drastisch **procedures versnellen**. Dat betekent dat overbodige en belemmerende regelgeving verdwijnt. Ook wordt er gekeken naar de mogelijkheden om bezwaarmogelijkheden tegen woningbouwprojecten te verminderen, de termijnen te versnellen en door middel van het vergroten van de capaciteit procedures sneller te doorlopen.
- We stellen meer budget beschikbaar voor het **op peil houden van de plancapaciteit** voor woningbouw.
- Om leegstand en het niet benutten van grond te kunnen aanpakken, kunnen gemeenten een **leegstandsheffing** of een **heffing op braakliggende grond** invoeren.
- We **bevorderen de doorstroming op de woningmarkt**, door bijvoorbeeld verhuisbegeleiding en hulp aan ouderen die de behoefte hebben om kleiner te gaan wonen. Hiermee maken we effectiever gebruik van de woningruimte.

- We blijven maximaal inzetten op het **ombouwen van kantoorpanden** of andere gebouwen naar woningen.
- We **schaffen de kostendelersnorm af** en andere regels die woningdelen belemmeren worden ook afgeschaft. Hiermee komt er meer woningruimte beschikbaar.

Betaalbaar wonen

Wonen moet betaalbaar zijn. DENK wil dat de overheid meer maatregelen neemt om ervoor te zorgen dat een dak boven het hoofd financieel bereikbaar is voor iedereen. Dit willen wij doen door:

- Een **wettelijke norm in te voeren voor meer betaalbare woningen**. Hierbij moet 50% bestaan uit sociale huur- en koopwoningen, 40% betaalbare middenhuur en -koop, en 10% hoger segment.
- Wij staan voor regulering van de huren. De **huren worden bevroren** indien de huurstijgingen te veel op de koopkracht van mensen drukken. Op de langere termijn mogen **de huren niet harder stijgen dan het inkomen van mensen**, zodat huurstijgingen niet drukken op de portemonnee. De overheid krijgt de bevoegdheden om dit te bewaken.
- Wij willen **meer investeren in sociale huur**. Dat betekent dat woningcorporaties meer budget krijgen. Heffingen voor woningcorporaties, zoals de ATAD, worden afgeschaft. Meer mensen komen in aanmerking voor een sociale huurwoning. De inkomensgrenzen worden verruimd.
- De OZB-belasting mag niet meer gebruikt worden als een lokale melkkoe. De **OZB-belasting wordt gemaximeerd**.

- De **hypotheekrenteaftrek blijft bestaan**, om woningbezitters tegemoet te komen. We maken het systeem wel doelmatiger, door de aftrek af te schaffen voor ultrarijken met superdure woningen. Zij hebben de tegemoetkoming immers niet nodig.
- Wij willen dat de **huurprijsbescherming wordt behouden en uitgebreid**. Dit betekent dat wij willen dat alle huurders kunnen afdwingen dat zij een rechtvaardige huur betalen. Uitbuiting door te hoge huren wordt verleden tijd.
- Wij willen **fors investeren in verduurzaming van woningen**. Naast dat wij hiermee bijdragen aan de klimaatdoelstellingen, worden de woonlasten voor mensen hiermee beperkt.
- Bij woningen die niet voldoen aan kwaliteitseisen of slecht zijn geïsoleerd, worden **huurstijgingen verboden**.
- Wij **investeren meer in de Huurcommissie en lokale huurteams**, zodat huurders laagdrempelige hulp kunnen krijgen.
- Om ervoor te zorgen dat een koopwoning voor iedereen beschikbaar is, gaat de overheid er zorg voor dragen dat er ook **rentevrije hypotheek** beschikbaar komen. Deze rentevrije – of halahypotheek wordt voor iedereen beschikbaar.
- Wij nemen ook maatregelen om de **huurkoopconstructie** beter beschikbaar te maken op de woningmarkt, zodat meer mensen van deze variant gebruik kunnen maken om een woning te verkrijgen.

Leefbare wijken

Te veel wijken in ons land zijn door de overheid verwaarloosd. Wij willen dat de regering regie pakt en iedereen een fijne woonomgeving biedt. Dit willen wij door:

- Meer geld te reserveren voor het **Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid**. Meer wijken in Nederland krijgen een aanpak onder regie van het Rijk.
- De **negatieve effecten van de uitbuiting van arbeidsmigranten op kwetsbare wijken te kenteren**. Misstanden zoals overbewoning, schijnhuurcontracten en uitbuiting worden bestreden, onder andere via verhuurvergunningen, verplichtingen voor werkgevers en handhaving.
- Onder regie van het Rijk wordt er meer ingezet op **vergroening, het tegengaan van hittestress en voldoende speelruimten in wijken**. Dit kan bijvoorbeeld door het vaststellen van landelijke normen.

Tegengaan van woningmarktdiscriminatie

DENK strijdt voor een eerlijke toegang tot de woningmarkt voor iedereen. Woningmarktdiscriminatie willen wij uitbannen door:

- Voor woningmarktdiscriminatie komen **zwaardere straffen en boetes**.
- Met **jaarlijks en grootschalig mysteryguest onderzoek** worden discriminerende makelaars opgespoord en aangepakt.
- Makelaars die discrimineren en geen beterschap vertonen worden **uit het beroep gezet**.

Sociale keuzes
voor een
rechtvaardige
samenleving!

4 WERKEN, RONDKOMEN EN ONDERNEMEN

Eerlijke keuzes om het leven betaalbaar te maken

In onze samenleving is er sprake van ontwrichtende ongelijkheid. Op het gebied van inkomen zien we dat het leven voor veel Nederlanders niet meer te betalen is, waardoor het verschil tussen arm en rijk toeneemt. De alsmaar stijgende prijzen van boodschappen en levensonderhoud maken dit probleem steeds zwaarder. Het vergroten van bestaanszekerheid in ons land is daarom een hoofddoel voor de komende periode. DENK wil de verschillen tussen arm en rijk verkleinen door keihard in te zetten op het bestrijden van de armoede. Daarnaast is er een toenemende kloof tussen mensen met zekerheid en mensen die in onzekerheid verkeren. Op de arbeidsmarkt komt dit tot uiting in een te grote groep mensen die moet werken in constructies die geen inkomenszekerheid voor de langere termijn bieden. Voor diegenen die dat willen, zet DENK in op een arbeidsmarkt met meer vastigheid en zekerheid. We mogen hierbij niet vergeten dat onze economie in grote mate afhankelijk is van ondernemers in het MKB die met hun inzet van grote waarde zijn. Deze ondernemers moeten de steun en ruimte krijgen om van waarde te kunnen blijven.

Rondkomen

DENK wil dat het vergroten van de bestaanszekerheid en het bestrijden van armoede een topprioriteit wordt van de nieuwe regering. De verschillen tussen arm en rijk moeten worden verkleind. Daarom zeggen wij:

- Wij willen een eerlijk loon voor alle Nederlanders. Daarom zijn wij voor een **verhoging van het minimumloon naar 18 euro per uur**.
- Zolang de energieprijzen op hoog niveau blijven, is **een energie-toeslag noodzakelijk voor mensen met een laag inkomen**.
- Wij willen dat de **prijzen van boodschappen omlaag gaan**. Dit doen wij door het nemen van prijsmaatregelen en het verlagen van de BTW.
- Wij staan voor **extra investeringen in armoedebestrijding** en in **toegankelijke armoederegelingen**. Er komt een **fulltime Minister voor Armoedebestrijding**. De nieuwe regering legt zichzelf ambitieuze doelen op het gebied van het terugdringen van de armoede op.
- We stimuleren dat **schulden eerder worden gesignaleerd** en dat schulden worden overgenomen.
- **Menswaardig incasseren** wordt een keiharde norm, waarbij de beslagvrije voet wordt verhoogd. Wij moeten waarborgen dat de overheid zich als grootste schuldeiser voorbeeldig gaat opstellen. *Buy- now-pay later* wordt zo veel mogelijk verboden. Met publiekscampagnes gaan wij niet-gebruik van regelingen tegen.
- Wij willen gezinnen ondersteunen met een **hogere kinderbijslag** en een **hoger kindgebonden budget**. En in plaats van één keer per drie maanden, wordt de kinderbijslag elke maand uitbetaald. Net als in Duitsland en België.
- Wij staan voor een **stevig sociaal stelsel**. Werkloosheids-uitkeringen en bijstandsuitkeringen zullen voldoende stijgen met de prijzen om de koopkracht van mensen op peil te houden. De koppeling met het minimumloon blijft bestaan. Het bestaans-minimum wordt beter afgestemd op wat mensen werkelijk nodig hebben om rond te komen en de bijstandsuitkering in combinatie met toeslagen gaat hier aan voldoen.
- Wij willen dat het **toeslagenstelsel vervangen wordt** door een stelsel dat eenvoudiger is. Wij blijven actief werken om harde regelgeving in de sociale zekerheid die leidt tot het benadelen van mensen af te schaffen. Fraudebestrijding in de sociale zekerheid moet altijd met de menselijke maat voorop en afkomstgerelateerde gegevens worden hier nooit voor gebruikt.
- Wij kiezen voor een **rechtvaardigere inkomensverdeling** en vragen aan hen die dat kunnen om bij te dragen aan ons sociale stelsel.
- We **verlagen de belasting voor lage- en middeninkomens**. Mensen met een heel hoog inkomen of vermogen kunnen een extra bijdrage leveren. Grote bedrijven die flinke winsten maken, gaan een eerlijker deel bijdragen. We verhogen de belasting op banken en schaffen ondoelmatige belastingvoordelen af, zoals de expat-regeling. We pakken belastingontwijking steviger aan, zodat iedereen eerlijk bijdraagt.

Werken

Wij willen een arbeidsmarkt waarin iedereen tot zijn of haar recht kan komen. Dat betekent zekerheid voor wie dat wil, en vrijheid voor wie daar bewust voor kiest. Daarom zeggen wij:

- Wij willen dat er **meer zekerheid is voor mensen op de arbeidsmarkt**. Daarom willen wij het financieel aantrekkelijker maken voor werkgevers om een vast contract aan te bieden aan hun werknemers.
- Wij willen dat **zekerheden op de arbeidsmarkt voor werknemers behouden blijven**. Dat betekent dat wij ons uitspreken tegen een vermindering van de ontslagbescherming en dat wij behoud willen van de WW-duur.
- Wij willen **meer verlofmogelijkheden** voor mensen bij belangrijke en ingrijpende levensgebeurtenissen. Hierbij denken wij aan een verruiming van de verlofmogelijkheden bij overlijden en de geboorte van een kind. Ook moeten er meer verlofmogelijkheden zijn bij religieuze feestdagen.
- Als mensen bewust kiezen voor **de vrijheid van het werken als een ZZP'er**, moet dat altijd mogelijk zijn. Daarom komt er in de vorm van een werkbare definitie een wettelijke verankering van zelfstandigheid, zodat de huidige onduidelijkheid niet meer leidt tot onnodige verdringing van zelfstandigen van de arbeidsmarkt.
- Wij willen dat mensen die bewust kiezen voor de vrijheid om zelfstandig (ZZP) te zijn, niet onnodig worden belemmerd. Tegelijkertijd moeten we oog hebben voor risico's. Dat betekent dat we moeten **blijven inzetten op de aanpak van schijnzelfstandigheid**. Daarnaast willen wij dat er **een betaalbare en collectief georganiseerde verzekering voor arbeidsongeschiktheid** komt

voor zelfstandigen, waarbij we ook kijken naar opt-out mogelijkheden. De kosten van deze verzekering moeten zo veel mogelijk door opdrachtgevers worden gedragen.

- Wij willen dat de **loonkloof wordt gedicht**. Wij gaan wettelijk borgen dat het verschil in beloning tussen mannen en vrouwen, en tussen mensen met en zonder een migratieachtergrond, wordt opgeheven.
- **Uitwassen in uitzendbranche gaan wij tegen** met een vergunningsstelsel. Zo pakken wij uitbuiting van arbeidsmigranten en discriminatie aan.

Ondernemen

Wij waarderen de belangrijke rol van ondernemers in het MKB in het creëren van banen en economische groei. Wij willen deze ondernemers steunen. Daarom zeggen wij:

- We richten een **publieke kredietbank op voor kleine ondernemers**. Die verstrekt eerlijke leningen aan ondernemers die bij gewone banken geen kans krijgen.
- We zorgen voor **een betaalbaar vangnet voor de loondoorbetaling bij ziekte** voor kleinere ondernemers. Hiermee komen we ondernemers tegemoet, zonder de rechten van werknemers in te perken.
- We **toetsen nieuwe wetten en regels altijd op de gevolgen voor ondernemers**. Ondernemers moeten kunnen ondernemen, niet vastlopen in papierwerk.
- Wij willen **een verlaging van de belastingen en lasten voor kleine ondernemingen**.

Investeren in onze
jongeren is investeren
in de toekomst van
Nederland!

5 *JONGEREN &* **ONDERWIJS**

Onderwijs als motor voor gelijkwaardigheid

Gelijke kansen door onderwijs

DENK wil dat het Nederlandse onderwijs van de hoogste kwaliteit is, zodat iedere jongere zichzelf volop kan ontwikkelen. Door te investeren in onze scholen en onze leraren, willen wij dat het onderwijs een emancipatiemachine is die garandeert dat ieder kind gelijke kansen heeft. Niet alleen zorgen we hiermee voor een samenleving met meer gelijkwaardigheid, ook blijft Nederland hiermee een sterke economie met een hoogwaardige arbeidsmarkt. Alleen door onze investeringen in het onderwijs op peil te houden, kan Nederland de kenniseconomie blijven die wij nu zijn. Daarnaast speelt onderwijs een essentiële rol in het aan onze kinderen overbrengen van de waarden die ons in staat stellen met elkaar samen te leven. Hier moeten wij onze leraren optimaal in steunen.

DENK kiest daarom voor een koerswijziging. Wij draaien de bezuinigingen op het onderwijs terug, herstellen de investeringen in kansengelijkheid, breiden de brede brugklas uit en maken werk van eerlijke schooladviezen en selectieprocedures. We zetten in op cultuursensitief onderwijs, stagegaranties en het toegankelijk maken van vervolgonderwijs zonder financiële drempels. Leraren krijgen meer zeggenschap, betere arbeidsvoorwaarden en structurele ondersteuning. Zo werkt DENK aan het beste onderwijs.

Versterking van het onderwijs

DENK kiest voor onderwijs waarin kansengelijkheid, diversiteit en sociale veiligheid zijn verankerd. Onze voorstellen:

- **Het terugdraaien van de bezuinigingen.** Hiermee komt er ruimte om weer in het onderwijs te investeren.
- **Investeren in het onderwijsachterstandenbeleid** met prioriteit voor scholen in kwetsbare wijken.
- **Investeren in brede brugklassen** om vroege selectie tegen te gaan.
- **Tegengaan van onder advisering** door onafhankelijke tweede adviezen, betere communicatie en aandacht hiervoor op de lerarenopleiding.
- **Hogere salarissen** voor leraren in de kwetsbare wijken.
- **Een maximale klassengrootte**, zodat er meer tijd en aandacht is voor begeleiding.
- **Het terugdringen van het lerarentekort** door voorrang op woningen, goedkopere lerarenopleiding, omscholing en het activeren van de reserve aan leraren.
- **Versterken van de professionele autonomie van leraren**, onder andere in curriculumkeuzes, toetsbeleid en schoolorganisatie.

Gelijke kansen

Onderwijs moet toegankelijk zijn. Jongeren mogen niet vastlopen op geld, afkomst of systemen die te vroeg selecteren. Onze voorstellen:

- **Gratis onderwijsmateriaal** voor alle leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs.
- **Gratis ontbijt en lunch op school** in kwetsbare wijken.
- **Beperken van het aantal selectiemomenten** in het onderwijssysteem.
- **Alle onderwijsniveaus onder één dak waar mogelijk.**
- Er komt **een wettelijk recht op passende stagevergoeding.** Studenten krijgen recht op €750 bij een fulltime stage.
- Een **stageplek**, geregeld via een landelijke stagegarantie.
- **Stagediscriminatie keihard aanpakken**, met mysteryguest-onderzoeken, sancties voor bedrijven en naming & shaming bij bewezen discriminatie.
- **Erkenning van het MBO** door de investeringen hierin op peil te houden, betere doorstroomkansen en mbo-studenten zo veel mogelijk dezelfde kansen als hbo'ers en wo'ers te bieden.
- **Investeren in het speciaal onderwijs.** Wij willen dat jongeren die bijzondere aandacht verdienen, begeleiding van de beste kwaliteit krijgen. Wij gaan ook meer investeren in kwalitatief hoogwaardig leerlingenvervoer. Het uitgangspunt is dat leerlingen zo veel mogelijk passende begeleiding krijgen binnen het reguliere onderwijssysteem. Ook in deze begeleiding wordt meer geïnvesteerd.

Diversiteit

Het onderwijs moet een afspiegeling zijn van onze samenleving en bijdragen aan samenleven in gelijkwaardigheid. Onze voorstellen:

- **Meer aandacht in het curriculum voor koloniaal verleden, slavernijverleden, migratiegeschiedenis en burgerschap**, zodat onderwijs recht doet aan de volle diversiteit van onze samenleving. Er komt meer onderwijs over non-discriminatie en de Grondwet.
- **Stilteruimtes op scholen** en het recht op religieus verlof voor leerlingen én medewerkers. Tentamens worden niet meer ingepland tijdens belangrijke religieuze feestdagen.
- **Meertaligheid stimuleren**, door het aanbieden van lessen in veel gesproken talen in Nederland zoals het Turks, Marokkaans-Arabisch en Pools.
- **Behoud en versterking van bijzonder onderwijs**. DENK staat pal voor het behoud van artikel 23. Er worden geen extra belemmeringen opgeworpen om nieuwe scholen te stichten.
- **Op elke school wordt aandacht besteed aan non-discriminatie en diversiteit**. Scholen hebben binnen de wettelijke verplichtingen de vrijheid om dit zelf in te richten, rekening houdend met de wensen van de ouders. Bij onderwijs over seksuele vorming wordt er meer rekening gehouden met de diversiteit aan opvattingen en overtuigingen in de samenleving. Dit betekent dat ouders die niet willen dat hun kind blootgesteld wordt aan geseksualiseerd **materiaal en dit nadrukkelijk zelf met hun kind willen bespreken**, hier toe de mogelijkheid krijgen en ook beter worden betrokken bij de besluitvorming.
- **Geen controle op religieus onderwijs**. De wet toezicht op informeel onderwijs wordt zo snel mogelijk ingetrokken.

Jongerenagenda

DENK wil dat de nieuwe regering een Jongerenagenda opstelt. Jongeren zijn de toekomst van ons land. Hun stem telt, hun problemen zijn reëel en hun toekomst doet ertoe. Onze voorstellen:

- **Een Minister voor de Jongerenagenda** die het jongerenbeleid coördineert, van onderwijs tot arbeid, wonen en mentale zorg.
- **Een verhoging van het minimumjeugdloon**, zodat jongeren eerlijk worden beloond voor hun werk. 18-jarigen gaan gewoon het wettelijk minimumloon verdienen.

Hoger onderwijs

DENK kiest voor een rechtvaardig hoger onderwijsstelsel dat betaalbaar is en toegankelijk voor iedereen. Daarom doen wij de volgende voorstellen:

- **Extra investeringen in het hoger onderwijs**, zodat wij studenten het beste onderwijs bieden en Nederland een sterke kenniseconomie blijft.
- **Afschaffen van rente op studieschulden**. Die moet terug naar nul procent en daar blijven.
- **Volledige compensatie voor de pechgeneratie**. Gedeeltelijke compensatie doet geen recht aan het onrecht.
- **Verhoging van de basisbeurs en verruiming van inkomensgrenzen voor de aanvullende beurs**, zodat meer studenten hiervoor in aanmerking komen.
- **Hbo en wo-instellingen worden verplicht om hun selectie-instrumenten te toetsen op bias en ongelijkheid**. Selectieprocedures die ongelijkheid in de hand werken worden afgeschaft.
- **Alle samenwerking met “Israëlische” universiteiten wordt beëindigd**. Een academische boycot van “Israël”.

Betaalbare
en liefdevolle zorg
voor iedereen!

6 GEZONDHEID EN ZORG VOOR *IEDEREEN*

Iedereen krijgt de zorg die nodig is

Zorg hoort geen luxe te zijn, zorg is een mensenrecht. Of je nu jong of oud bent, in een dorp woont of in een stad: iedereen moet kunnen rekenen op toegankelijke, betaalbare en passende zorg. Dat staat in Nederland onder druk. Veel mensen mijden de zorg, omdat ze het niet kunnen betalen. Het eigen risico en de zorgpremie drukken enorm op de portemonnee. In steeds meer wijken, dorpen en stadsdelen is onvoldoende zorg te vinden. Het personeelstekort is zo nijpend dat mensen soms géén zorg kunnen krijgen. Daarnaast staan onze zorgverleners onder immense druk. Zij verlaten het vak en krijgen vaak niet de waardering die ze verdienen. Tot overmaat van ramp sluit de zorg ook vaak niet aan bij de wensen van een groot deel van de samenleving. Keuzevrijheid voor de patiënt en cultuursensitieve zorg moeten het uitgangspunt zijn. DENK wil een zorgstelsel dat werkt voor mensen, niet tegen hen. Wij willen daarom meer investeren in de zorg en maatregelen nemen om de zorg betaalbaar, mensgericht en toegankelijk te maken.

Betaalbare zorg

Te veel mensen in ons land stellen zorg uit of mijden die vanwege de kosten. Gezondheid mag nooit afhangen van de dikte van je portemonnee. Onze voorstellen:

- Het **volledig afschaffen van het eigen risico** in de zorg.
- Het **verlagen van de zorgpremie, met name voor lage- en midden-inkomens**. Dit gaan we doen door het beperken van de winsten in de medische industrie en de big pharma. We verlagen de prijzen voor geneesmiddelen met centrale inkoop en met een aanpassing van de referentieprijzen in de wet. We besparen op kosten voor medische hulpmiddelen en dringen de kosten terug door het in dienst nemen van medisch specialisten. Met een toereikende zorg-toeslag komen we mensen die het nodig hebben extra tegemoet.
- Wij **breiden het basispakket uit**. Mondzorg, tandheelkundige controles en fysiotherapie komen terug in het pakket.
- Met een uitbreiding van **het winstverbod** zorgen wij ervoor dat geld beschikbaar blijft voor de zorg. We gaan ook de activiteiten van commerciële partijen beperken die de zorg alleen maar gebruiken om geld te verdienen. Tegelijkertijd moeten we ervoor waken dat binnen de zorgbranche de goeden niet onder de kwaden lijden en dat we de zorgbranche blijven waarderen voor het belangrijke werk dat deze branche levert.
- We gaan de **marktwerking in de zorg beperken** met meer marktmeesterschap. Door verplichte transparantie maken we inzichtelijk hoe het geld van zorgverzekeraars wordt besteed. We leggen de winsten van zorgverzekeraars wettelijk aan banden, gaan bonussen voor bestuurders tegen en willen dat reserves meer ingezet worden voor premieverlagingen. Door marketing en commercie aan banden te leggen blijft zorggeld beschikbaar voor

de zorg en gaan we selectie door zorgverzekeraars tegen. We geven de toezichthouder extra bevoegdheden om excessen tegen te gaan.

- Met een **gemeentelijke basisnorm** willen wij borgen dat iedere gemeente een basisniveau van toegankelijke en kwalitatieve zorg biedt. Wij stellen hier extra budget voor beschikbaar.

Gezond leven stimuleren

Gezondheid begint met voorkomen door een goed preventiebeleid. DENK wil gezonde keuzes goedkoper maken en ongezonde verleidingen beperken. DENK stelt voor:

- Wij willen **meer geld vrijmaken voor preventiebeleid** en willen het nationale preventieakkoord versterken.
- Wij willen **investeren in sport en beweging**. Het schoolzwemmen komt terug. Gemeenten krijgen budget om kinderen uit gezinnen in armoede gratis te kunnen laten sporten. We ondersteunen sportverenigingen, bijvoorbeeld met het onderhouden en energiezuinig maken van hun locatie.
- **Geen btw op groente en fruit**, want gezonde voeding moet goedkoper worden.
- **Verbod op alcohol- en gokreclames**.
- **Verbod op coffeeshops in woonwijken**.
- Wij gaan voor **een rookvrije generatie** door de verkoop van tabak te verbieden voor jongeren die na een bepaald jaar geboren zijn en de volwassen leeftijd nog moeten bereiken. Stoppen-met-rokenprogramma's gaan wij toegankelijker maken en de locaties voor de verkoop van sigaretten gaan we flink beperken.
- Wij verhogen per direct **de leeftijd voor de verkoop van sigaretten en alcohol naar 21 jaar**.

- Wij verhogen de accijns op **alcohol en tabak**.
- Wij investeren in **ontmoedigingsprogramma's** voor drugs.
- **Geen vlees- of suikertaks:** mensen mogen ook genieten zonder opgeheven vingertje.
- Wij nemen maatregelen om de **schadelijke effecten van social mediagebruik** op kinderen tegen te gaan. Dat betekent dat wij voor een leeftijdsgrens zijn van 15 jaar, waarbij voor kinderen schadelijke content onder die leeftijd wordt afgeschermd. Wij stimuleren het terugdringen van telefoongebruik op school en geven meer aandacht aan het verantwoord gebruik van het internet.

Goede zorg voor iedereen

Wij willen maatregelen nemen om de zorg optimaal af te stemmen op de patiënt en de kwaliteit te verhogen. Onze voorstellen zijn:

- We richten een **Taskforce Inclusieve Zorg** op die stimuleert dat zorg cultuursensitief en inclusief is. Hiermee bedoelen wij dat binnen de zorg rekening gehouden dient te worden met de achtergronden en wensen van de patiënten.
- Binnen de wettelijke normen en het aanbestedingsbeleid wordt **cultuursensitieve en inclusieve zorg** een harde eis.
- Binnen de zorgopleidingen wordt **cultuursensitieve en inclusieve zorg** een uitgangspunt voor iedereen.
- Wij nemen maatregelen om de representativiteit van **gezondheidsonderzoek** te vergroten.
- Wij erkennen de grote waarde van **mantelzorgers**. Wij willen dat er meer financiële tegemoetkomingen komen voor mantelzorgers, meer verlofmogelijkheden en meer ondersteuning.
- Wij investeren in het zorgpersoneel. Dat betekent dat er hogere

beloningen komen en we fiks gaan inzetten op het terugdringen van de administratieve lasten.

- Wij maken ons grote zorgen over **de kwaliteit van de ouderenzorg**. Wij willen daarom dat er meer budget beschikbaar komt om onze ouderen liefdevolle zorg te geven.
- Wij willen **investeren in de jeugdzorg en de GGZ**. De kwaliteit van de zorg moet omhoog en de wachtlijsten moeten teruggedrongen worden.

Waardegerichte zorg

Een aantal vraagstukken raken aan waarden, zoals het recht op leven. Wij willen hierbij noemen:

- Bij abortus moeten wij recht doen aan de gezondheid en de autonomie van de vrouw én aan **de rechten van het ongeboren leven**. Dat betekent dat wij de voorwaarden rond abortus zo inrichten dat deze twee uitgangspunten leidend zijn. Wij zijn voor een verplichte bedenktijd en raadgeving bij abortus en willen de wekengrens meer in lijn brengen met onze buurlanden.
- Iedereen heeft het recht om zichzelf te zijn en **DENK staat pal voor inclusieve zorg**. Tegelijkertijd gaan wij uiterst zorgvuldig om met de gezondheid van onze jongeren. Wij zijn daarom geen voorstander van puberteitsremmers, hormonale of chirurgische behandelingen bij minderjarigen die toegepast worden in het kader van geslachtsverandering.
- Wij willen geen verruiming van de mogelijkheden voor euthanasie. Wij willen inzetten op meer maatregelen om de wens tot het beëindigen van het leven te voorkomen, bijvoorbeeld door de **aanpak van depressie en eenzaamheid**.

Een betrouwbare
overheid die hulp
en bescherming
biedt!

7 OVERHEID EN *VEILIGHEID*

Menswaardig en rechtvaardig bestuur

De overheid moet er voor iedereen zijn. Mensen vertrouwen de overheid pas als zij zien dat zij eerlijk behandeld worden. DENK wil de komende periode krachtig inzetten op een overheid die menswaardig is en op een sterke rechtsstaat. Wij willen een overheid die nooit discrimineert en die nooit met mensen afrekent omdat ze een foutje hebben gemaakt. Wij zetten daarom in op investeringen in de instituties van onze rechtsstaat en op het schrappen van regels waardoor de overheid tegenover de mensen is komen te staan. Gelijke behandeling van alle Nederlanders wordt leidend in alles wat de overheid doet. Dat is de overheid waar DENK voor staat. Daarnaast moet de overheid alle Nederlanders veiligheid bieden. Leven kan namelijk pas aangenaam zijn in een veilige wijk of straat. Wij geloven hierbij in een aanpak waarbij de overheid terugkeert in de wijken en mensen kansen biedt. Wij willen daarom investeren in meer wijkagenten en in het voorkomen van criminaliteit. DENK staat voor een veiliger land.

Veiligheid en politie

De politie is een belangrijke pijler van een veilige samenleving. Wij willen bouwen aan een politieorganisatie die rechtvaardig, divers en dienstbaar is aan iedere Nederlander, ongeacht afkomst of achtergrond. Voor het bieden van veiligheid wordt de politie weer zichtbaar in de wijk. Daarom pleiten wij voor de volgende maatregelen:

- Wij willen investeren in **meer wijkagenten**. In elke wijk komt een vaste wijkagent: herkenbaar, aanspreekbaar en dichtbij. We investeren in extra capaciteit bij de politie, met prioriteit voor kwetsbare wijken. Wij staan ook voor een passende beloning van onze politiemensen en zorg voor agenten die lijden aan PTSS.
- Wij willen een einde aan **etnisch profileren**. ‘Ras’ of herkomst mag nooit onderdeel zijn van risicoprofielen bij politie. Agenten die zich onverbeterlijk schuldig maken aan discriminatie worden ontslagen. We voeren hulpmiddelen in om etnisch profileren te voorkomen en politiewerk te kunnen controleren op gelijke behandeling.
- Wij staan voor **meer diversiteitsbeleid bij de politie**. De politieorganisatie wordt een afspiegeling van de samenleving door het invoeren van diversiteitsquota. Agenten en boa’s mogen zichtbare geloofsuitingen dragen, zoals een hoofddoek of keppeltje.
- Wij willen voor het **vergroten van de veiligheid** inzetten op meer investeringen in het voorkomen van criminaliteit. Door begeleiding en kansen willen wij onze jongeren op het rechte pad houden. We investeren in onderwijs en jongerenwerk. Preventie krijgt structureel meer budget in het veiligheidsbeleid.
- Wij willen **meer maatregelen om kindermisbruik** tegen te gaan. Er komen zwaardere straffen voor pedoseksuelen en er wordt meer geïnvesteerd in opsporingscapaciteit. Het bezitten, verspreiden of verhandelen van kinderporno wordt zwaarder bestraft. Zededelinquenten krijgen altijd een levenslang beroepsverbod voor sectoren waar contact met kinderen is.
- Wij willen extra ondersteuning voor kleine organisaties om hun **digitale beveiliging** op orde te krijgen. De overheid investeert in een veilige digitale infrastructuur en de bescherming van persoonsgegevens.
- Wij willen **zero tolerance** van **geweld tegen vrouwen** en **femicide**. Er komt een Nationaal Coördinator tegen Geweld tegen Vrouwen die een nationaal plan gaat opstellen. Er komen veel zwaardere straffen en er wordt geïnvesteerd in handhaving. Wij maken budget vrij voor veilige straten en laagdrempelige meldmogelijkheden. Met een bewustwordingscampagne gaan wij vrouwonvriendelijke stereotypen tegen.
- Er moet een **Nationaal Programma Aanpak Rechts-extremisme** komen, gericht op preventie, handhaving en deradicalisering.

Rechtsbescherming

Rechtsbescherming is het fundament van een rechtvaardige samenleving. Wij staan voor toegankelijke rechtsbescherming en willen maatregelen nemen om dit te herstellen. Daarom stellen wij voor:

- Er moet structureel geïnvesteerd worden in de **sociale advocatuur** om de uitstroom van sociaal advocaten tegen te gaan. Er moet meer aandacht in de rechtenopleiding komen voor de sociale advocatuur. Sociale advocaten krijgen een passendere toelage. Het systeem van voorschotregelingen moet terugkeren. Op deze manier gaat DENK het tekort aan sociale advocaten tegen.
- We maken **toegang tot de rechter** weer betaalbaar door de kosten die mensen moeten maken voor een rechtszaak te verlagen.
- **Toezichthouders die mensen beschermen** worden versterkt. Hieronder vallen in ieder geval de Ombudsman en de Autoriteit Persoonsgegevens.
- De overheid wordt wettelijk verplicht om besluiten over mensen **beter uit te leggen en begrijpelijk te maken**. Bij ieder besluit wordt het vermeld indien er een risicomodel is toegepast.
- We investeren in **bewustwording binnen het OM en de rechtspraak** om discriminatie binnen de strafrechtketen tegen te gaan.

Wij blijven opkomen voor de Toeslagenouders

Wij zullen blijven staan voor het helpen van de slachtoffers van de toeslagenmisdaad. De overheid moet er alles aan doen om een nieuwe toeslagenmisdaad te voorkomen.

- De overheid moet opnieuw uitgaan van **vertrouwen in mensen**. Er moet een grondige toetsing komen op de gevolgen die nieuwe wetsvoorstellen op mensen hebben. De menselijke maat wordt verplicht ingebouwd in wetgeving en harde regels die mensen benadelen worden afgeschaft.
- **Beroepsmatige discriminatie door ambtenaren** moet zwaarder worden bestraft en risicomodellen met afkomstgerelateerde gegevens worden verboden. De overheid licht zichzelf periodiek door op mogelijke discriminatie.
- **Volledig herstel voor slachtoffers van de toeslagenmisdaad moet centraal komen te staan**. Procedures worden simpeler, het personeel wordt uitgebreid en er komt één duidelijk en rechtvaardig schadeproces met vaste bedragen, onafhankelijke beoordeling en menselijke ondersteuning. DUO-schulden van uithuisgeplaatste kinderen worden volledig kwijtgescholden.

Openbaar bestuur

DENK wil staan voor inspraak van de mensen in het land en voor een sterk openbaar bestuur. Wij willen meer inzetten op transparantie. Wij willen daarom de volgende maatregelen nemen:

- Burgemeesters worden voortaan **rechtstreeks gekozen** door de bevolking.
- Het kiesrecht gaat naar **16 jaar**.
- Er komt een **Constitutioneel Hof** dat wetten toetst aan de Grondwet.
- De Tweede Kamer wordt uitgebreid naar **250 zetels** om de overheid beter te kunnen controleren.
- **Lokale volksvertegenwoordigers** krijgen passendere ondersteuning en vergoeding.
- De **koninklijke familie gaat belasting betalen**, net als iedere Nederlander. Koninklijke paleizen en landgoederen worden publiek bezit. Wij willen bezuinigen op de uitgaven voor de monarchie.
- Er komt een **verplicht lobbyregister voor de regering**. Er komt meer toezicht op de draaideurconstructie en oud-bewindspersonen krijgen een volledig lobbyverbod.
- Wij zorgen voor **toereikende gemeentefinanciën**. Er moet de komende periode meer geld naar het gemeentefonds gaan en de voorgenomen bezuinigingen op de budgetten voor gemeenten moeten van de baan.

Een gelijkwaardig Koninkrijk

Iedereen binnen het Koninkrijk verdient gelijke kansen, ongeacht waar hij of zij woont. Wij willen goede banden tussen landen binnen het Koninkrijk die gebaseerd zijn op gelijkwaardigheid. Daarom:

- Komt er een **fatsoenlijk sociaal minimum op de BES-eilanden** en meer investeringen in basisvoorzieningen. Wij investeren ook meer in het tegengaan van armoede in de landen binnen het Koninkrijk.
- Krijgen **Caribische studenten makkelijker toegang** tot Nederland en tot onderwijsinstellingen om te kunnen studeren.
- Staan wij voor aandacht binnen het klimaatbeleid voor de impact van **de klimaatverandering op de eilanden** en de landen binnen het Koninkrijk.

Wij willen onze
aarde en
onze natuur
beschermen!

8 *KLIMAAT EN MOBILITEIT*

Kiezen voor klimaatrechtvaardigheid

Meer aandacht voor de gevolgen van klimaatverandering met realistische plannen

De klimaatverandering en de opwarming van de aarde zijn een van de grootste uitdagingen van onze tijd. We zien dat de gevolgen van het veranderende klimaat steeds meer impact hebben op ons dagelijkse leven. Bijvoorbeeld in de vorm van droogte of extreem weer.

Deze gevolgen raken armere landen zelfs nog harder. De vervuiling door de fossiele economie bedreigt onze natuur en onze gezondheid. Om onze natuur, onze aarde en onze gezondheid te beschermen staat DENK voor investeringen in duurzaamheid, in de energietransitie en in een schone economie. We moeten nu de juiste keuzes maken om onze aarde op een goede manier over te kunnen dragen aan de komende generaties. Ook op het gebied van mobiliteit moeten we maatregelen nemen om het vervoer schoner te maken. De uitstoot in het verkeer moet omlaag en onze manier van vervoeren moet energiezuiniger.

Tegelijkertijd zien we dat mobiliteit voor velen niet vanzelfsprekend meer is vanwege de hoge kosten. Wij willen daarom inzetten op investeringen in betaalbare mobiliteit en toegankelijk openbaar vervoer. Zo maakt DENK van mobiliteit weer een recht.

Klimaatbeleid

Om de opwarming van de aarde tegen te gaan en ons klimaat te beschermen moeten wij maatregelen nemen. Dat vraagt om rechtvaardig klimaatbeleid waarin wij de noodzakelijke keuzes maken. Wij houden deze maatregelen betaalbaar en uitvoerbaar voor de burgers in het land. Wij willen:

- Een **toereikend Klimaatfonds** waaruit de noodzakelijke investeringen gedaan kunnen worden voor de verduurzaming van ons land. DENK staat pal voor voldoende investeringen in de vergroening van onze economie en in de energietransitie. De uitgaven uit dit fonds moeten aantoonbaar de duurzaamheid bevorderen.
- Wij staan voor de **klimaatdoelen**. Dat betekent dat Nederland klimaatneutraal is in 2050 en dat wij de uitstoot met 55% beperken in 2030. Indien mogelijk gaan wij ambitieuzere doelen vaststellen.
- **Grote vervuilers gaan eerlijker bijdragen**. Bedrijven in de commerciële sector die veel energie verbruiken, gaan relatief méér energiebelasting en opslag voor duurzame energie betalen. Met een CO₂-heffing voor de grootste vervuilers geven we een extra stimulans om te verduurzamen.
- Energiebedrijven worden wettelijk verplicht een **groeiend aandeel duurzame energie** op te wekken. Elk jaar stijgt dat verplichte aandeel, totdat volledige duurzaamheid is bereikt.
- **Lagere energiekosten voor huishoudens**. Huishoudens profiteren van verduurzaming door een lagere energierekening. De overheid ondersteunt dit actief, met name door méér subsidies beschikbaar te stellen voor het isoleren van huurwoningen en zonnepanelen voor particulieren. Dat betekent ook dat de salderingsregeling moet blijven.

- **Massaal inzetten op schonere energie**. Wij willen investeren in zonne-energie en windenergie op zee. Kolencentrales verdwijnen zo snel mogelijk. Kernenergie sluiten wij niet uit, omdat het schoner is dan andere energiebronnen. Veilige opslag van kernafval is een harde randvoorwaarde voor elke kernenergie-optie.
- **Geen onnodige bemoeizucht richting consumenten**. Klimaatbeleid is hard nodig, maar mag geen middel worden om burgers betuttelend te bejegenen of op de kosten te jagen. Daarom komt er géén belasting op vlees, géén extra heffing op suiker en géén toeslag op plastic verpakkingen. Deze heffingen vergroten de ongelijkheid.
- Staan voor **internationale klimaatrechtvaardigheid**. Wij erkennen dat het Westen (historisch) verantwoordelijk is voor een groot deel van de wereldwijde CO₂-uitstoot, terwijl de zwaarste gevolgen vandaag de dag vooral landen in het Mondiale Zuiden treffen. Ons land moet, samen met andere Westerse landen, het Mondiale Zuiden actief ondersteunen in het klimaatbeleid.
- Wij gaan **investeren in elektrisch rijden**. Er komt een toegankelijke regeling om elektrisch rijden betaalbaar te maken voor lage- en middeninkomens.

Natuur en landbouw

DENK staat voor de bescherming van onze natuur. Wij zien het als een verplichting om goed om te gaan met onze leefomgeving. Daarvoor moet ook de uitstoot van stikstof omlaag. DENK wil:

- Handhaving van de doelen om de **stikstofuitstoot te verminderen**. Wij gaan inzetten op vrijwillige uitkoopregelingen in de landbouw,

waarbij als ultimatum remedium gedwongen uitkoop niet door ons wordt uitgesloten. Bewezen en effectieve innovaties in de landbouw die tot vergroening leiden moeten worden ondersteund. Wij staan ook voor strengere regels en meer investeringen in dierwaardigere bedrijven.

- **Meer investeren in onze natuurgebieden.** Wij willen dat Nederlanders kunnen genieten van prachtige natuur en wij staan voor investeringen om onze natuur te beschermen. Schadelijke stoffen en bestrijdingsmiddelen, zoals PFAS, worden sneller verboden.

Mobiliteit

DENK wil dat vervoer voor iedereen toegankelijk en betaalbaar is. Dat vraagt om toereikende investeringen en om regels die mensen meer bewegingsvrijheid bieden. Wij willen:

- **Gratis openbaar vervoer voor lage inkomens, ouderen (65+), kinderen en jongeren.** Mobiliteit moet voor deze groepen altijd toegankelijk blijven.
- Wij **investeren in het openbaar vervoer.** Hiermee zorgen wij voor een dekkende dienstregeling, goedkopere kaartjes, beter kwaliteit en dragen wij bij aan verduurzaming.
- **Autorijden maken wij betaalbaar.** De accijns op benzine en diesel moeten omlaag. Wij gaan geen rekeningrijden invoeren.
- De **maximumsnelheid** gaat overdag én 's avonds overal waar dit kan terug **naar 130 km/u**. Tegelijkertijd staan wij voor beleid om de verkeersveiligheid te vergroten. Op overtredingen zoals telefoongebruik achter het stuur wordt strenger gehandhaafd. Wij willen meer aandacht voor verkeersveiligheid rondom scholen en in woonwijken.

- **Gemeentelijke parkeertarieven worden wettelijk gemaximeerd.** Wij staan niet toe dat gemeenten de automobilist als melkkoe inzetten.
- Wij willen de **taxibranche ondersteunen** door in te zetten op betaalbare verzekeringen en eerlijke concurrentie.

Vliegen: toegankelijk én duurzaam

Omdat vliegen in Nederland steeds duurder wordt, kiezen veel Nederlanders ervoor om via luchthavens in Duitsland of België te reizen. DENK wil een vliegbeleid dat duurzaamheid én toegankelijkheid in balans brengt. Dit doen wij door de volgende maatregelen voor te stellen:

- **Betaalbare vliegtickets.** Wij zijn tegen de vliegtaks. Nederlanders moeten kunnen blijven genieten van een welverdiende vliegvakantie.
- Er moet geïnvesteerd worden in **schonere manieren van vliegen**. Dit moeten wij doen door afdwingbare afspraken te maken met de luchtvaartbranche. De overheid stelt middelen beschikbaar om te investeren in schoner vliegen. Op kerosine wordt een belasting geheven om schoner vliegen te stimuleren. In de afspraken met de luchtvaartbranche wordt ook aandacht gegeven aan het verminderen van de overlast voor omwonenden.
- Wij willen een **streng handhaving** van goede arbeidsvoorwaarden voor de harde werkers op Schiphol.

Nederland moet
samenwerken voor
internationale
rechtvaardigheid!

9 **VREDE EN SAMENWERKING IN DE WERELD**

Verantwoordelijkheid nemen in een veranderende wereld

Als gastland van het Internationaal Gerechtshof en het Internationaal Strafhof dient Nederland altijd in te zetten op diplomatie, conflictbemiddeling en internationale gerechtigheid. Als DENK staan wij voor een land dat internationaal vooroploopt om deze waarden te dienen. Dat betekent dat Nederland een actieve en waardegedreven diplomatie moet voeren en ook op het gebied van ontwikkelingshulp verantwoordelijkheid moet nemen. De geopolitieke verhoudingen zijn onstuimig en we kunnen minder dan voorheen rekenen op oude bondgenootschappen. We zullen als Europa meer onze eigen verantwoordelijkheid moeten nemen. Dat betekent meer Europese samenwerking op internationaal gebied en op defensiegebied, zonder het verlies van onze eigen soevereiniteit. Dat geldt ook voor migratie, dat om een humane en duurzame aanpak vraagt. De oplossing ligt niet in een Europa dat zichzelf afsluit achter muren, maar in het creëren van legale migratieroutes en te investeren in klimaatrechtvaardigheid, het voorkomen van conflicten en het bevorderen van globale economische gelijkheid.

EU

DENK onderschrijft de waarde van Europese samenwerking. Tegelijkertijd blijven wij hechten aan onze eigen soevereiniteit en aan de verdere hervorming van de EU. Dat betekent:

- Wij zijn **pragmatische voorstanders** van de EU: als wij uitdagingen beter in Europees verband kunnen aanpakken, dan zijn wij daar een voorstander van. Wij hechten aan het borgen van inspraak van ons nationale parlement bij EU-regelgeving en hechten aan het behouden van onze soevereine zeggenschap over hoe ons land wordt bestuurd.
- Wij zijn voor een **hervorming van de EU** waarbij het democratische gehalte van de EU wordt vergroot en er op het gebied van de rechtsstaat strenger gehandhaafd wordt op de vraag of landen binnen de EU zich gedragen conform de afspraken.
- Wij zijn een **voorstander van Europese defensiesamenwerking**, maar geen voorstander van een Europees leger. Wij moeten altijd zelf blijven bepalen of onze militairen worden ingezet.
- Wij hechten aan een **stabiele financiële Unie**, maar de begrotingsregels mogen vooruitgang niet belemmeren. Dat betekent dat wij het handhaven op begrotingsdiscipline steunen en tegelijkertijd met een open houding kijken naar het bieden van ruimte voor uitgaven die de brede welvaart bevorderen.

Defensie

DENK verzet zich tegen de extra miljardenuitgaven onder druk van NAVO-baas Mark Rutte en President Donald Trump. DENK vindt de huidige defensie-uitgaven voldoende en wijst op de enorme militaire overmacht van de NAVO die niet nog verder uitgebreid hoeft te worden. Dat betekent:

- Wij steunen alleen defensie-uitgaven die **aantoonbaar nodig zijn** om de basis op orde te hebben bij Defensie. Dit betekent goede huisvesting van onze militairen, een fatsoenlijk salaris en een goede uitrusting. Miljardeninvesteringen zonder aantoonbare noodzaak steunen wij niet. Wij willen geen wapenwedloop.
- Wij blijven **zeer terughoudend in het steunen van de deelname aan militaire missies**. Slechts in uitzonderlijke gevallen kunnen wij deelname steunen aan missies met een zuiver humanitair karakter en met een gedegen internationaal mandaat.
- Een gedwongen **dienstplicht is voor DENK onacceptabel**. Het forceren van jonge mensen in een militair systeem dat niet hun keuze is, past niet bij de idealen van DENK.
- **Alle kernwapens verdwijnen** uit ons land. Onze militaire systemen worden niet uitgerust met lanceersystemen voor kernwapens.

Internationale solidariteit en rechtvaardige handel

DENK pleit voor effectieve ontwikkelingssamenwerking om internationale solidariteit te versterken. Als welvarend land heeft Nederland de verantwoordelijkheid om andere landen te ondersteunen. In dit kader doen wij de volgende voorstellen:

- De **bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking worden teruggedraaid**. Wij willen dat er meer budget komt voor humanitaire hulp en noodhulp.
- De **BNI-koppeling voor ontwikkelingshulp wordt hersteld** zodat de hoeveelheid ontwikkelingshulp proportioneel blijft aan de economische groei.
- DENK is tegen financiering van de asielopvang met het **ontwikkelingshulpbudget** (ODA). Deze middelen moeten beschikbaar blijven voor internationale armoedebestrijding en om de mondiale stabiliteit te beschermen.
- Bij handelsverdragen en handelsbeleid zijn **fairtrade**, mensenrechten en het beschermen van de natuur harde uitgangspunten. Ook mogen er geen oneerlijke consequenties voor onze eigen ondernemers zijn. Wij stappen daarom uit MERCOSUR, CETA en FTA, omdat deze principes onvoldoende geborgd zijn in deze handelsverdragen.

Bosnië en Herzegovina

Nederland heeft vanwege de geschiedenis een belangrijke verbintenis met Bosnië en Herzegovina. Vanuit de verantwoordelijkheid die daaruit voortkomt, stelt DENK de volgende maatregelen voor:

- Er wordt vaart gezet achter het oprichten van een nationaal monument ter herdenking van de **genocide in Srebrenica**, als blijvende plek van reflectie en erkenning voor de slachtoffers en de Bosnische gemeenschap. Het gebouw van het voormalig Joegoslavië-tribunaal wordt behouden en ingezet voor educatie en bewustwording.
- Nederland zet zich binnen de EU diplomatiek in voor krachtige **sancties tegen figuren zoals Dodik**, inclusief maatregelen om zijn invloed te beperken en de eenheid van Bosnië te beschermen.
- Gezien de **bijzondere historische verantwoordelijkheid** van Nederland, vergroten we de steun aan de nabestaanden van de slachtoffers in de gemeenschappen in Srebrenica en omgeving en gaan we actiever helpen bij het vinden van de vermisten.
- Nederland gaat zich proactief inzetten voor **lidmaatschap van Bosnië** binnen de EU en andere internationale fora.

Syrië

De val van de dictatuur van Assad is een hoopvol moment voor de hele wereld. Wij willen dat Nederland de Syriërs gaat helpen in het opbouwen van hun land. DENK wil daarom:

- Het **wegnemen van de sancties** voor Syrië. Door het wegnemen van de sancties kan de Syrische economie zich ontwikkelen en krijgt het land de kans om de wederopbouw vorm te geven.
- **Meer investeringen** in samenwerking, humanitaire hulp en wederopbouw. Wij willen dat Nederland de verantwoordelijkheid neemt om samen te werken met de Syriërs om de hulpbehoevende mensen te helpen en in te zetten op herstel van het land.
- Blijven inzetten op **de vervolging van Assad en zijn handlangers**. De misdaden van Assad mogen niet onbestraft blijven. Wij willen dat er ingezet wordt op vervolging en het verzamelen van bewijs van de misdaden van het regime.
- Wij zijn **tegen gedwongen terugkeer** van Syriërs uit Nederland. De asielprocedure voor Syriërs mag ook niet worden aangescherpt. De humanitaire situatie staat dit niet toe.
- Wij willen **relaties opbouwen** met de Syrische overheid en hen aanbieden om te ondersteunen in het opbouwen van een democratische rechtsstaat met gelijke rechten voor alle burgers.

Vrede in Oekraïne

DENK wil zo snel mogelijk een wapenstilstand en vrede in Oekraïne. We veroordelen de illegale inval van Rusland en zijn voor het behoud van de Oekraïense soevereiniteit. DENK pleit voor:

- Ondersteuning van initiatieven die aansturen op een **onmiddellijke wapenstilstand en vrede**, waarbij principes van het internationaal recht leidend moeten zijn.
- **Geen Nederlandse troepen naar Oekraïne**. Speculatie daarover is onverantwoord.
- Wij **steunen aanvullende sancties tegen Rusland**, zodat de Russische oorlogsmisdaden niet onbestraft blijven en Poetin onder druk wordt gezet om te onderhandelen. Initiatieven om Russische oorlogsmisdadigers te berechten steunen wij ook.
- Wij steunen het bieden **van humanitaire hulp aan de slachtoffers van de oorlog** en het verlenen van steun om de samenleving te kunnen laten blijven functioneren. Wij zijn tegen het financieren van wapensteun die Nederland een mogelijk doelwit in de oorlog kan maken en willen bij alle steunmaatregelen parlementaire controle vooraf. Dat betekent geen blanco cheques voor Oekraïne.
- Wij steunen geen voorbarige inzet op EU-lidmaatschap en NAVO-lidmaatschap van Oekraïne. Dit kan pas overwogen worden bij duurzame vrede en er aan alle criteria voldaan wordt.

Internationale mensenrechten

Nederland moet bijzondere aandacht geven aan mensenrechten in het buitenlandbeleid. Wij willen dat Nederland zich inzet om de rechten van onderdrukte groepen te beschermen. Hiertoe hebben wij de volgende voorstellen:

- Nederland moet **sancties tegen China** instellen op basis van de behandeling van de Oeigoeren en andere minderheden. Er komt een boycot van producten die tot stand zijn gekomen met Oeigoerse dwangarbeid. Nederland gaat in officiële communicatie spreken over 'Oost-Turkestan', zoals de Oeigoeren het noemen. Nederland gaat de misdaden tegen de Oeigoeren erkennen als genocide.
- **Myanmar wordt aanvullend gesanctioneerd** vanwege de schending van de rechten van de Rohingya. Wij willen meer geld voor humanitaire hulp voor Rohingya.
- Nederland moet zich blijvend **uitspreken tegen de onderdrukking en vervolging van christenen**.

Congo en Soedan

In Soedan lijden miljoenen mensen onder oorlog, honger en ziekte. Ook in Congo worden mensen al decennia geteisterd door geweld, plundering en uitbuiting van natuurlijke rijkdommen. Nederland moet een voortrekkersrol nemen in diplomatie, humanitaire hulp en het tegengaan van geweld. DENK pleit voor:

- Een diplomatiek offensief voor een **staakt-het-vuren** in Soedan en Congo, via de EU en VN.
- Druk op landen die het **bloedvergieten** in Soedan en Congo verergeren door hun steun aan de strijdende partijen.
- **Meer Nederlandse steun** voor noodhulp in Soedan en Congo, voor het bieden van medische zorg en voedsel.

Bindingslanden

Veel Nederlanders hebben hun wortels in een aantal bindingslanden buiten de Europese grenzen, zoals Suriname, Turkije, Marokko, de Caraïben en Indonesië. DENK staat voor het verbeteren van de relatie met deze landen waarmee wij een speciale band hebben. Daarom komen wij tot de volgende voorstellen:

- Nederland gaat specifiek diplomatiek beleid voeren voor het **bevorderen van de diplomatieke en economische betrekkingen** met bindingslanden. De gemeenschappen in Nederland worden hierbij betrokken.
- Nederland spant zich in voor het hervatten van de onderhandelingen over de toetreding van Turkije tot de EU.
- Wij versoepelen de visumregels tussen Nederland en Marokko, Turkije en Suriname om werken en wonen in Nederland te vergemakkelijken.
- Wij zetten ons in voor betaalbare ticketprijzen tussen Nederland en Suriname.

FINANCIËLE PARAGRAAF

DENK wil een sterke verzorgingsstaat met dienstverlening van de hoogste kwaliteit voor alle Nederlanders. Wij zetten in op een overheid die de maatschappelijke ongelijkheid de komende periode fors verkleint. Wij staan daarom voor meer geld voor het onderwijs, voor betaalbare woningen, voor het openbaar vervoer, voor de zorg en voor andere publieke voorzieningen. We versterken de bestaanszekerheid door het invoeren van belastingverlagingen voor mensen met lage- en middeninkomens en investeren in toereikende tegemoetkomingen. Wij maken geld vrij voor de bestrijding van armoede. Door het afschaffen van het eigen risico, het verlagen van de zorgpremie, het betaalbaar houden van huren en het verlagen van de BTW zorgen we ervoor dat het leven van mensen weer betaalbaar wordt.

Wij willen onze maatregelen op een goede manier financieren. Dat betekent dat wij niet toestaan dat rekeningen op een onverantwoorde manier doorgeschoven worden naar komende generaties. Tegelijkertijd is het van belang dat we het land niet besturen als kille boekhouders. Binnen de bestaande Europese begrotingsregels is het dan ook bespreekbaar voor

ons om de staatsschuld te laten oplopen, om investeringen in onze samenleving mogelijk te maken. Nu er op defensiegebied uitzonderingen op de begrotingsregels gemaakt worden, willen wij deze uitzonderingen ook voor investeringen in bijvoorbeeld publieke diensten die de brede welvaart van de samenleving vergroten en in het klimaatbeleid.

Op fiscaal gebied kan dekking worden gerealiseerd door een eerlijkere bijdrage uit de winsten van grote bedrijven en van de superrijken. Wij verhogen daarom de winstbelasting voor grote bedrijven en schaffen ondoelmatige belastingvoordelen die de ongelijkheid vergroten af. Binnen de inkomstenbelasting zorgen wij voor een rechtvaardigere verdeling door van superrijken een eerlijke bijdrage te vragen. Deze eerlijke bijdrage vragen wij ook van zeer grote vermogens. De grote vervuilende bedrijven moeten ook hun eerlijke deel bijdragen, volgens het principe dat de vervuiler betaalt. Aanvullende dekking kan worden gevonden door een doelmatigheidsslag binnen de overheid en het anders inzetten van bestaande fondsen. Tot slot heeft bij optredende begrotingstekorten het altijd eerst de voorkeur om in te zetten op een doelmatigere overheid, waarbij de uitgaven voor de sociale zekerheid, de zorg en het onderwijs worden ontzien en altijd op peil blijven.

DENK behoudt zich alle intellectuele eigendomsrechten en andere rechten voor met betrekking tot alle in dit verkiezingsprogramma aangeboden informatie (waaronder alle teksten, grafisch materiaal en logo's). De informatie in dit verkiezingsprogramma is uitsluitend bedoeld als algemene informatie en is richtinggevend voor de politieke activiteiten van DENK in de periode 2025-2029. Er kunnen geen rechten aan de informatie in dit verkiezingsprogramma worden ontleend. DENK heeft grote zorgvuldigheid in acht genomen bij het samenstellen van dit programma en daarbij gebruik gemaakt van bronnen die betrouwbaar geacht worden.

stem DENK

www.bewegingdenk.nl